

ІНСТИТУЦІЙНІ ОСНОВИ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ ПІД ЧАС ІНТЕРНАЦІОНАЛІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

У статті розглядається вплив суспільно-економічних відносини на соціально-економічний розвиток суспільства, який пов'язаний із національно-релігійними особливостями тієї чи іншої країни, народу, нації.

Ключові слова: суспільно-економічні відносини, соціально-економічний розвиток, загальнолюдські цінності.

В статье рассматривается влияние общественно-экономических отношений на социально-экономическое развитие общества, связанное с национально-религиозными особенностями той или иной страны, народа, нации.

Ключевые слова: общественно-экономические отношения, социально-экономическое развитие, общечеловеческие ценности.

The authors analyzes influencing of social-economic relations is considered on socio-economic development of society, which is related to the national-religious features of that or other country, peoples, nation.

Keywords: social-economic relations, socio-economic development, values common to all mankind.

Постановка проблеми. Зростання темпів інформатизації процесів суспільно-економічного життя потребує від його учасників уніфікації, стандартизації процесів і підходів не тільки в економічній сфері, але у тих ланках людського життя, які прямо не пов'язані нею. Основним із учасників цих процесів є держава як регулятор суспільно-економічного життя на національному рівні. Основною складовою сучасних інституційних соціально-економічних моделей, на думку авторів, є інституційно-культурологічна підсистема, яка більшою мірою пов'язана із національно-релігійними особливостями тієї чи іншої країни, народу, нації. Важливість даної підсистеми витікає із тісного взаємозв'язку процесів інформатизації та інтернаціоналізації, остання все більше наближається до синонімічного розуміння глобалізації. Базові цінності конкретного етносу можуть не

відповідати “загальнолюдським цінностям”, які є однією із основних складових інтернаціоналізації економіки у світових масштабах. Проголошення “загальнолюдських цінностей” відбулось не так давно, але їхнє просування відбувається багато століть, яке почалось із епохи торжества “протестантської етики” та її основного постулату “свободи – рівності – братерства”. Сприйняття західним світом цього постулату було логічним переходом від феодально-буржуазного строю, цей перехід відбувся достатньо м’яко і нове сприйняття суспільно-економічних відносин, хоча певною мірою, формально, але давало індивідам можливість розкриття свого природного потенціалу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Видатні вчені, такі як М. Вебер [1, 2, 3, 4], Н. А. Трофімчук, М. П. Свіщев [5], С. Г. Кара-Мурзи, Т. В. Гайдай [6], О. С. Дейнека, Н. Г. Севостьянов, які вивчали і вивчають розвиток Протестантизму, як однієї із етично-моральних основ, в контексті впливу на суспільно-економічні відносини, визначають зростання даного впливу на сучасну систему соціально-економічних відносин.

Спочатку “Протестантський вимір” свободи дав потужний поштовх, для розвитку трудових ресурсів, виробничо-економічних і торгових стосунків у Старому світі та за його межами, у такий спосіб винісши ці принципи далеко за межі своїх територій. Подальший розвиток протестантської економічної філософії за допомоги її прибічників почав сприйматись як революційний і, беззаперечно, основний шлях еволюції суспільно-економічних стосунків на державному рівні, навіть за межами традиційної території її поширення, особливо в двадцятому сторіччі [1].

Постановка завдання. Розглянувши основних прибічників зазначеної філософії, можна дійти висновків про їх домінантне становище у глобальній економіці. Наприклад, історично склалось, що у США, гравця із найпотужнішою економікою в світовому масштабі, проживає понад 51% протестантів і лише 24% католиків, у Великій Британії – 10% католиків і понад 60% протестантів [7].

Виклад основного матеріалу. Хотілося б звернутись до історії розвитку Римо-католицької церкви стосовно її економічної взаємодії із суспільно-державними інституціями та внутрішніх змін. Історично склалось, що зародження Ватикану почалось, коли король франків Папій Короткий в 753 р. за його підтримку папою Стефаном II, подарував останньому Римську область, частину Равени і Катанії. Надалі Католицька церква нарощувала свої капітал і політичний вплив у Європі за активної участі в міжусобних війнах, підтримки монархій та економічних центрів влади. Католицька церква настільки сильно інтегрувалась в економічне і політичне життя Європи, що стала невідокремлюваною від держави. Католицька церква почала володіти 1/3 земель, на яких використовувалась праця кріпаків, являючись одним із найбільших феодалів і гармонічно вписуючись у феодальний суспільно-економічний устрій. Зосередженість Католицької церкви на економічній і політичній узурпації влади, переслідуванням провідних вчених Європи, а також невдоволення різних верств населення моральним занепадом

духовенства, спричинили масовий релігійний і суспільно політичний рух націлений на реформу Католицької церкви. Реформація почала розвиватись наприкінці XV ст. під впливом нового класу буржуазії, який не вписувався в існуючий суспільно-релігійний устрій того часу, якому була необхідна нова християнська ідеологія, яка б вписувалась в виробничі стосунки, в яких здебільшого не використовувалась праця кріпаків, а також не застосовувала постійні побори. На противагу Католицька церква спираючись на королівську владу постійно збільшувала фіскальний тиск на населення Європи, особливо в країнах із слабкою державною владою, що вело до посилення невдоволення та початку масових хвилювань. Втрата довіри до Католицької церкви та втрата її впливу на паству призвело до потужного розвитку Протестантства, яке давало доступ до першоджерел християнської релігії та усвідомлення розбіжностей між написаним та нав'язаним Католицькою церквою. В основі Реформації лежали, як релігійні, так економічні і політичні причини, апогеєм чого були буржуазні революції в Англії та Нідерландах.

Початок розвитку Протестантизму надав можливість переосмислення взаємовідносин церкви, як інституту, з індивідом. Таке переосмислення, перш за все відбулось у Ватикані і наблизило Церкву до її початкової ролі в суспільстві.

Ватикан сьогодні являє собою суб'єкта економічних відносин в світовому масштабі, який володіє великою кількістю нерухомості у Європі, Латинській Америці, співробітничав з міжнародними банками й монополіями. Він має великі капітал, інвестовані в промислові підприємства різних країн – США, Швейцарії, Великобританії, Франції й деяких латиноамериканських, але в основному капітали Ватикану зосереджені в Італії. Також в Італії йому належить 482 тис. га оброблюваної землі, включаючи трохи тис. га у районі Рима, які здаються в оренду. Бюджет Ватикану (станом на 2003 р.) дефіцитний, доходи – 252 млн дол США, видатки – 264 млн дол США. Ватикан являє собою безперечно передовий релігійний інститут, який централізуючи релігійний вплив (понад 1,0 млрд. чол. прихожан), продовжує інтегрування у політичний та економічний світовий простір, як привілейований його учасник.

Національна рада з розвідки США випустила доповідь “Глобальні тенденції – 2025: світ, що змінюється”, де зазначається, що релігія в суспільстві, що стрімко розвивається, із задоволеного модернізмом пережитку архаїки знову стає першорядним фактором життя суспільства. Соціальні мережі, створювані релігійними співтовариствами, можуть бути більш ефективні, ніж, наприклад, співтовариства, організовані за національним принципом, що веде до інтернаціоналізації світового суспільства. Величезну роль тут відіграють глобальні засоби масової комунікації, у першу чергу, Інтернет. Уже сьогодні теле- і інтернет- проповідники впливають на погляди й думки не тільки своїх співгромадян, але й найрізноманітнішої аудиторії, розкиданої по різних кутках земної кулі. Такі проповідники можуть ефективно діяти по всьому світу.

Сьогодні ми можемо спостерігати новий поштовх розвитку протестантських сект, що діють в світових масштабах. Задавленість людей наростаючою інформатизацією суспільства змушує їх шукати духовної віддушину. Але надзвичайно велика кількість духовних шкіл, течій церков не дає в повній мірі розібратись до кінця в їх основах, оскільки вони не пройшли “випробування часом”. Такі ортодоксальні релігії, особливо євразійського та американського континентів – Католицька церква, Православна церква, Мусульманство, Індуїзм тощо, що виступають за чистоту своїх віросповідань постійно попадають під нападки своїх деномінацій, ЗМІ, масової культури, правозахисних організацій. Ці нападки (на думку авторів), перш за все, спрямовані на лібералізацію основ релігії, звуження до елементарних потреб суспільства, щодо духовного розвитку, спрощення, чи скасування зовнішніх проявів їх традицій. Це веде до звуження впливу релігії на світогляд людей, в межах цінностей, що не суперечать загальноприйнятим.

Секуляризація суспільства змушує сучасну західну церкву в певній мірі прилаштовуватись до світської моделі суспільного устрою на основі раціональних (позарелігійних) норм, хоча певні соціальні процеси засуджуються (постійне зростання кількості гомосексуалів та педофілів, як у суспільстві, так і в церкві; збільшення використання абортів та контрацептивів), але як свідчить історія, з часом лібералізаційні процеси в західному християнстві пом'якшують ставлення суспільства до нових викликів таких, як розширення ролі “загальнолюдських цінностей” та їх впливу на суспільство.

Звернемося до самого поняття – “загальнолюдські цінності”, звідки воно з'явилося та його основи [9]. Сама фраза з'явилась під час виступу М. С. Горбачова в період “перебудови”. Академічне визначення “загальнолюдських цінностей”, яке дає Н. Г. Севостьянов визначає їх як: “...систему аксиологічних максимумів, зміст яких не пов'язаний безпосередньо з конкретним історичним періодом розвитку суспільства або конкретною етнічною традицією, але, наповнюючись у кожній соціокультурній традиції власним конкретним змістом, відтворюється, тим не менше, у будь-якому типі культури як цінність”.

Водночас в умовах сучасного світу ніяке співтовариство людей не існує ізольовано від інших, то для мирного співіснування культур необхідна якась загальна система цінностей. Домінуючі моральні цінності виділились в результаті процесу цивілізаційної конкуренції. Цивілізація, що досягла в такій конкуренції і затвердила свої цінності в якості “загальнолюдських”. Цінності й система етики виробляються групами людей самостійно, стосовно до власного суспільства, опираючись на досвід і характер взаємодії людей усередині цього співтовариства. Тому, що умови існування різних співтовариств різні, то некоректно поширювати етичну систему одного співтовариства на увесь світ.

Сьогодні “загальнолюдські цінності” тісно сплетені із софізмом (софізми – це навмисні логічні помилки, вчинені для того, щоб заплутати

співрозмовника, ввести його в оману, вселити йому свідомо неправильну думку.) [8]. Софістика, яка виникла в демократичних Афінах, набула прихильників і у західних ліберальних демократіях. Демократія, де влада легітимізується за допомогою схвалення її народом через механізм виборів. Тому саме демократичне суспільство, де влада “вмовляє” народ, а не традиційне, де влада “наказує” народу, стає суспільством маніпуляції свідомістю, суспільством спектаклю (дослідження С. Г. Кара-Мурзи). Механізми маніпуляції свідомістю замінюють у суспільстві демократичного типу репресивні механізми суспільства авторитарного типу. Концепція так званих “загальнолюдських цінностей”, як зауважують деякі сучасні політологи, стала основою нової тоталітарної ідеології. Поняття “загальнолюдських цінностей” використовується для маніпуляції суспільною думкою, наприклад: свобода, демократія, справедливість, рівність, захист прав людини, що служить найчастіше політичним або економічним інтересам конкретних суб'єктів. Дані механізми маніпуляції сьогодні використовуються для виправдання суспільно не популярних політичних та економічних рішень, а інколи жорстоких військових втручань у справи незалежних держав, що призводить до великих людських жертв. Коли США, які взяли на себе роль світової поліцейської наддержави, беруть на себе зобов'язання по збереженню миру та загальнолюдських цінностей у всьому світі, вони автоматично порушили основу проголошених собою загальнолюдських цінностей, оскільки останні мають тільки доповнювати соціально-культурні основи будь-якої держави. На практиці західні політики та ідеологи, впроваджуючи в східних країнах загальнолюдські цінності, фактично здійснюють підміну соціально-культурних основ з національних на ними експортовані – західні. Просування західної моделі цивілізації по всьому світу відбувається за допомоги глобалізаційних процесів, які включають в себе тотальну інформатизацію суспільства. Метою останньої є створення глобального соціально-культурного середовища, де буде сформована “загальнолюдська ідеологія” та цивілізаційний вектор, що призведе до синхронізації світових політичних та економічних процесів, досягнення певного рівня гуманізації суспільства. Але, як зауважують певні критики, деякі загальнолюдські цінності являють загрозу існуванню світового співтовариства: нацизм, теорія расової переваги.

З економічної точки зору, дана тенденція є вигідною перш за все фінансово-економічним центрам (транснаціональним фінансово-банківським угрупованням, транснаціональним корпораціям, міжнародним фінансовим інститутам), оскільки спрощує утворення продуктів, які є уніфікованими і сприймаються всіма, спрощуються правила гри на ринку, які також є уніфікованими і сприймаються всіма.

Західна (Євроатлантична) цивілізаційна модель з її економікою тривалий час була і залишається домінуючою в світі, що веде до експорту товарів, робіт, послуг, які тісно інтегровані в західний суспільно-культурний уклад. Кажучи іншими словами, за допомоги ЗМІ і масової культури (що виникла на Заході), до країн імпортерів експортується також усвідомлення

попиту на вироблену продукцію західного походження. Таким чином у країн імпортерів виникає необхідність пристосовуватись до нових потреб свого суспільства і купувати технології, для виробництва імпортозамінної продукції. Деякі країни пристосувались і навіть починають випереджати основних економічних гравців за продажами певних видів продукції у самих ЄС та США. Але не дивлячись на це, ЄС та США залишаються групою країн, що диктують світу основний напрямок розвитку глобальної економіки. Та інноваційна спрямованість розвитку світової економіки, яку нав'язала Західна модель не відповідає викликам часу, сучасному стану екології та людства в цілому. Інформатизація, як основа інноваційного розвитку не вирішує, а поглиблює існуючі проблеми світового масштабу, оскільки залишає невирішеними проблеми голоду, енергетичної безпеки, захворюваності тощо. Треба зазначити, що навіть вже існуючі наукові розробки при належному їх фінансуванні могли б вирішити зазначені проблеми і зменшити соціальну напругу в “гарячих” регіонах Землі.

Еволюція економіки стимулюється збільшенням диверсифікації попиту на різноманітні блага – основи економічного зростання, як окремих держав так і глобального суспільства в цілому. Виробництво товарів, робіт і послуг сьогодні умовно можна розділити на три *групи*: першочергові, що задовольняють першочергові потреби індивіда (дах, їжа, освіта, духовне та фізичне виховання, робота); вторинні потреби пов'язані з еволюцією (власний транспорт, пристрої забезпечення інформацією та зв'язком тощо); ті потреби, що формуються за участі ЗМІ, масової культури (мистецтво, мода, кіно, радіо, телебачення, інтернет, індустрія розваг, приклади життя відомих людей тощо), великої кількості субкультур. Остання *група* найвагоміша для даного дослідження, оскільки вона включає в себе не тільки мистецтво в класичному його розумінні, але і спотворені його прояви під впливом індивідів або груп індивідів, які відмовляються від своїх національних культурних традицій, а беруть за основу право на вільне вираження свого світосприйняття, яке задеклароване в основі “загальнолюдських цінностей” та поширюється за активної участі ЗМІ і правозахисних організацій. Поступова інформатизація суспільства веде до створення останньою групою передумов для глобальної сфери впливу на людський світогляд та формування базових цінностей. Подальше послаблення ролі церкви відсуває її на другий план, як інституту що формує базові цінності людини. І навпаки посилення інформатизації суспільства, створення інформаційних каналів спрямованих на формування світогляду та споживацьких вподобань, витіснення національно-культурних та релігійних основ, веде до створення глобальної культури заснованої на “загальнолюдських цінностях”, яка спирається своїм корінням на основи Західної моделі цивілізації.

Прийняття правил гри, які нав'язуються геополітичними центрами влади, для України означатиме повну втрату незалежності, “вимивання” глибинної духовної пам'яті нації. Між іншим особливості цього процесу, найбільш явно, спостерігаються в країні з початку “Перебудови” М. Горбачова, шляхом масованої пропаганди західної масової культури,

укладу життя.

Специфіка слов'янської моделі цивілізації суттєво відрізняється від західної, своєю самобутністю, вектор якої спрямований на розвиток більше духовних цінностей ніж матеріальних. Євроатлантична інтеграція України, без суцільного комплексного переосмислення базових цінностей Західної цивілізаційної моделі розвитку, які сьогодні декларуються, як загальнолюдські, може призвести до знеособлення української нації та втрати її тисячолітніх духовних надбань. Але даний механізм вже запущений не стільки ззовні, як зсередини країни, за безпосередньої участі політичних сил, які знаходяться в постійному протистоянні, провокуючи розкол суспільства. Заклики до формування національної ідеології та тлі негативних внутрішніх коливань та намагань до Євроатлантичної інтеграції, на думку авторів є помилковим шляхом. Тільки створення єдиної для всіх політичних та економічних сил суто внутрішньої стратегії, яка б спиралась на самоусвідомлення нації та її глибокий духовний досвід.

Висновки. За таких умов глобальна інформатизація суспільства має бути спрямована, перш за все, на формування духовних цінностей, заснованих на основних ортодоксальних релігіях, які мають великий духовний досвід і не протирічать академічному поняттю “загальнолюдських цінностей”, усвідомлюються народами через призму своєї культурно-релігійної спадщини. Держава, як інститут, що є основним монополістом формування інституційно-культурологічної підсистеми, має дуже уважно стежити за виникненням нових деномінацій, які шкідливо впливають на духовний розвиток народу. Ідеальним могло бути створення наднаціонального релігійного інституту, на зразок ООН, який би спостерігав за розвитком своїх релігій у всіх країнах та міг би стримувати ворожнечу на релігійній основі.

Список літератури

1. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму / М. Вебер // Проблеми соціології. – Вип. 1. – Київ, 1992. – 201 с.
2. Вебер М. Напрями і шаблі релігійного заперечення світу / М. Вебер // Проблеми філософії. – Вип. 87. – Київ, 1991. – 183 с.
3. Вебер М. До стану буржуазної демократії в Росії / М. Вебер // Філософська і соціологічна думка. Вип. 10. – Київ, 1991. – 217 с.
4. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. Попередні зауваження / М. Вебер // Проблеми соціології. Вип. 1. – 1992. – 201 с.
5. Трофимчука Н. А., Свищева М. П. Экспансия / Н. А. Трофимчука, М. П. Свищева // Монография – М, 2000. – 93 с.
6. Гайдай Т.В. Інституційні аспекти теоретичної спадщини Київської політекономічної школи / Гайдай Т.В. // Вісник Київського університету. Серія: Економіка. – 2005. – Вип. 74. – С. 12–16.
7. Википедия // режим доступу: <http://ru.wikipedia.org/wiki/США>.
8. Манипуляция сознанием и общечеловеческие ценности / Вахитов

Р. / Интернет против телеэкрана информационно-аналитическое издание // режим доступа: <http://www.contr-tv.ru/common/1541/>.

9. Словарик виртуальный // режим доступа: <http://fil.vslovar.org.ru/772.html>.